

16. Кисіль Л.Є. Правове регулювання процедури адміністративного оскарження // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 3. – С. 144–150.
17. Васильев А.С. Административное право Украины. – Х.: Одиссей. – 2003. – 287 с.
18. Щодо конституційного права громадян на звернення до органів державної влади: Роз'яснення Мін'юсту України від 04.04.2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0006323-12>.

УДК 347.73

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗМІСТУ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Россіхіна Г. В.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: проаналізовано норми чинного фінансового і податкового законодавства. Визначено особливості фінансово-правових норм та механізм фінансово-правового регулювання.

Ключові слова: фінансово-правові норми, застосування норм фінансового права, принципи фінансово-правового регулювання, механізм фінансово-правового регулювання.

Аннотация: проанализированы нормы действующего финансового и налогового законодательства. Определены особенности финансово-правовых норм и механизм финансово-правового регулирования.

Ключевые слова: финансово-правовые нормы, применение норм финансового права, принципы финансово-правового регулирования, механизм финансово-правового регулирования.

Annotation: analyzed norms of the current financial and tax legislation. The specifics of financial and legal norms and the mechanism of financial and legal regulation are determined.

Key words: financial and legal norms, application of the norms of financial law, principles of financial and legal regulation, mechanism of financial and legal regulation.

Загальновідомо, що питання, пов'язані з динамікою, реалізацією, здійсненням права, розглядаються в літературі з теорії права з позиції і в межах такої широкої концепції, як механізм правового регулювання. С. С. Алексєєв підкреслює, що поняття «механізм правового регулювання» дозволяє зібрати разом явища правової дійсності (норми, правовідносини, юридичні акти тощо), визначити їх як цілісність (це досягається, в тому числі, за допомогою поняття «правова система»), представити в працюючому вигляді, висвітлити специфічні функції, які виконують ті або інші юридичні явища в правовій системі, показати їх зв'язок між собою, взаємодію [4, с. 364]. Одним із засновників теорії механізму правового регулювання є М. Г. Александров, який вважає виявом правового впливу правові заборони, правоздатність (правовий статус), правову компетенцію, а також правові відносини [1, с. 188-196]. З цього приводу С. С. Алексєєв констатує, що дозволи і заборони, а також зобов'язання – найбільш глибокий шар механізму правового регулювання. Перетворюючись у процесі правового регулювання в реалізацію права, вони як би проникають у всі ланки механізму правового регулювання – юридичні норми, правовідносини, акти реалізації, багато в чому зумовлюючи їх риси й особливості [3, с. 270]. Навпаки, В. П. Казимирчук, який є автором ідеї про соціальний механізм дії права, звертає увагу на те, що вихідними елементами правореалізації є два феномени: юридична норма і соціальна ситуація, якої вона безпосередньо стосується. Наявність двох компонентів – норми і соціальної ситуації – викликає ланцюжок організаційних (якщо йдеться про установу) і психологічних (якщо діє посадова особа або громадянин) подій: оцінка ситуації, аналіз норми, співставлення приписів норми з інтересами і мотивами суб'єкта, прогнозування наслідків застосування (і незастосування) норми тощо [6, с. 84-85].

Саме аналіз механізму фінансово-правового регулювання дасть можливість глибше пізнати його логічну стрункість, наявність (відсутність) компонентів, які сприяють ефективній реалізації норм фінансового права, продуктивності їх взаємодії. Предмет теоретичного аналізу суспільних відносин у сфері дії норм фінансового права найчастіше становить змістовий аспект фінансово-правового регулювання. Сучасна юридична наука потребує нового бачення у дослідженні механізму фінансово-правового регулювання. З огляду на це уявляється важливим звернути увагу на змістовне наповнення та особливості таких категорій, як «механізм правового регулювання» і «правова система», порівняти їх, оскільки вони співвідносяться як частина і ціле, адже правова система, поряд з категорією «механізм правового регулювання» включає в себе інші категорії: «право», «юридична практика», «пануюча ідеологія» [13, с. 625-626].

Слід зауважити, що серед правознавців не існує єдиного підходу до розуміння механізму правового регулювання. Одні розглядають цей процес з позицій синтезу, інші дослідники будують свій аналіз на розщепленні цілісного механізму правового регулювання, поглиблено вивчаючи лише його окремі елементи, а треті – акцентують увагу на

складних зв'язках, взаємозалежності, які встановлені між механізмом правового регулювання і соціальним середовищем. Наприклад, В. О. Шабалін під механізмом правового регулювання розуміє складну сукупність юридичних засобів як керуючу систему, за допомогою якої здійснюється цілеспрямований правовий вплив на суспільні відносини [14, с. 123].

Слід мати на увазі, що в загальній теорії права при висвітленні механізму правового регулювання виділяють такі підходи: інструментальний, діяльнісний, системний тощо. Саме ці підходи дають можливість аналізу місця норми права в механізмі правового регулювання, а також глибшого розуміння співвідношення їх як категорій теорії права. З огляду на це видається досить цікавою позиція вчених, які вважають, що механізм правового регулювання являє собою систему правових засобів, організованих найбільш послідовним чином з метою подолання перешкод, що стоять на шляху задоволення інтересів суб'єктів права. Прихильники цієї позиції виділяють ознаки, які характеризують мету правового регулювання, засоби її досягнення і результативність.

На думку вчених, по-перше, механізм правового регулювання є специфічним юридичним «каналом», який поєднує інтереси суб'єктів з цінностями і доводить процес управління до логічного результату; по-друге, цей механізм є комплексом правових елементів (з одного боку, різних за своєю природою і функціями, а з іншого – все ж взаємопов'язаних загальною метою в єдину систему); по-третє, такий механізм являє собою організаційний вплив правових засобів, що дозволяє в більшій або меншій мірі досягти поставлених цілей, тобто результативності, ефективності. Елементами процесу правового регулювання вони вважають норму права; юридичний факт або фактичний склад з таким вирішальним показником, як організаційно-виконавчий правозастосовний акт; правовідносини; акти реалізації прав і обов'язків; охоронний правозастосовний акт (як факультативний елемент) [13, с. 726-728]. З цього приводу зауважимо, що немає сенсу у виділенні такого елементу процесу правового регулювання, як акти реалізації права. Наполягаємо на цьому саме тому, що права й обов'язки учасників реалізуються не тільки через правовідносини, але і через правові зв'язки.

У свою чергу, О. Ф. Черданцев справедливо стверджує, що категорія «механізм правового регулювання» являє собою взяті в єдності і взаємодії всі правові засоби (елементи механізму), за допомогою яких здійснюється правове регулювання. Це певна ідеальна модель, яка створена в результаті спрощення, жорсткості процесу регулювання, відволікання від будь-яких другорядних, неістотних моментів. На думку автора, елементи цього механізму можна прив'язати до відповідних стадій процесу регулювання. Так, першій стадії загального нормативного регулювання відповідає нормативний елемент (норми права, нормативно-правові акти), до якого слід віднести все, що обслуговує норми права: систематизацію законодавства, законодавчу техніку, нормативне тлумачення. Другій стадії відповідає такий елемент, як правовідносини (суб'єктивні права і обов'язки), за допомогою яких приписи норм права конкретизуються, трансформуються в суб'єктивні права і обов'язки конкретних суб'єктів у конкретних правовідносинах. До третьої можна віднести акти реалізації права (дотримання, виконання, використання). Особливе місце займає в механізмі правового регулювання одна з форм реалізації права – застосування, а також акти застосування і наприкінці – правосвідомість [16, с. 351]. Як правило, в юридичній літературі поєднання останніх елементів (крім норм, правовідносин, актів застосування), в основному, пов'язано з результатом функціонування системи. Деякі вчені вважають, що обов'язковою ланкою механізму є акти тлумачення норм права. Таким чином, не існує єдиної точки зору, як уже зазначалося вище, щодо доцільності включення до механізму правового регулювання соціально-психічного блоку.

Аналізуючи елементний склад механізму правового регулювання, С. С. Алексєєв констатує, що правові норми виконують роль головного юридичного засобу, за допомогою якого здійснюється регламентація суспільних відносин. На його думку, правові норми являють собою юридичну основу регулювання, з якої у правовій сфері все розпочинається. За допомогою них вводиться той чи інший режим, також нормативно спрямовується поведінка учасників суспільних відносин згідно із закладеною в нормах ідеальною моделлю такої поведінки [2, с. 30]. Отже, нескладно помітити, що в механізмі правового регулювання призначення норми права розглядається по-різному і його розуміння безпосередньо залежить від вищезазначених підходів до з'ясування сутності самого механізму правового регулювання.

Але, разом із тим, необхідно враховувати, що поняття «механізм правового регулювання» походить від поняття «правове регулювання». З цього приводу С. С. Алексєєв констатує, що «механізм правового регулювання», як і поняття «правове регулювання», в межах правознавства являє собою методологічну категорію, яка конкретизовано виражає послідовно-наукові вимоги щодо явищ правової дійсності. Згідно з цим поняття механізму правового регулювання забезпечує чітке філософське бачення правових явищ, яке дає можливість провести в загальній теорії права спеціальний-юридичний аналіз філософського рівня [3, с. 267]. Деякі науковці резонно зазначають, що поняття «правове регулювання» включає до себе всі види впливу права на свідомість і поведінку людей. У зв'язку з цим викликає інтерес думка О. А. Лукашевої щодо правового регулювання як сукупності видів впливу права на свідомість і поведінку людей: виховного, мотиваційного і специфічно-юридичного – закріплення прав і обов'язків учасників суспільних відносин, встановлення правових заборон, забезпеченість права в конкретному випадку заходами державного примусу тощо. Саме тому, на думку дослідниці, право впливає на свідомість і поведінку людей через систему правового регулювання. Ця система, як стверджує вчена, складається з певних елементів: правосвідомості, сукупності юридичних норм, які видаються державою; різних способів її реалізації. До того ж О. А. Лукашева звертає увагу на те, що безпосереднім елементом системи правового регулювання є правосвідомість, оскільки остання, як правило, в кінцевому підсумку порівнює дії особи з встановленими державою правовими приписами або принципами [9, с. 17].

Автор звертає увагу на те, що одним з елементів правосвідомості є інтерес у правовій сфері, який відображає назрілі потреби економічного розвитку, що потребують опосередкування в правовій формі. Усвідомлення інтересів може здійснюватися компетентними державними органами, які на підставі наукового пізнання об'єктивної дійсності

доходять висновку про необхідність правового регулювання певних суспільних відносин для забезпечення інтересів суспільства або класу. Суспільний інтерес може бути усвідомлений і самими трудящими масами на емпіричному рівні [9, с. 179-181]. На підтвердження цієї тези має сенс навести приклад.

Так, загальновідомо, що одним з основних конституційних обов'язків громадянина є обов'язок щодо своєчасної і повної сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) [8], а податкова правоздатність в Україні виникає з моменту народження. Будь-який податок, який справляється на території країни, за своєю сутністю, має примусовий характер і покликаний вилучати частину отриманих коштів фізичних і юридичних осіб. Тобто сплата податків у свідомості громадян має негативний відтінок, і високі ставки деяких податків призводять до обурення певних верств населення. Зауважимо, що виникнення податків зазвичай відносять до періоду становлення перших державних створень. Державу та її інститути необхідно було утримувати, а населення стояло перед вибором – годувати тільки воїнів і чиновників свого володаря або – завойовників. Аж до XVII століття податкові системи були розвинуті в цілому слабо і дуже плутано. Пізніше держави Європи сприяють розвитку ідеології, спрямованої на розробку теоретичних основ оподаткування.

Наприклад, А. Сміт у науковій праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» уперше формулює принципи оподаткування (всього чотири), визначає податкові платежі, їх місце у фінансовій системі держави, а також акцентує увагу на тому, що податки для платника є показником свободи, а не рабства. Саме тому в XIX столітті відбувається становлення науково-теоретичних поглядів на природу, проблеми і методики оподаткування, дотримання юридичної форми при їх введенні і справлянні. Тобто загальний, суспільний інтерес у необхідності справляння податків був усвідомлений верствами населення, а усвідомлення інтересів держави щодо фіскального насичення доходної частини бюджетів уже привело до висновку про необхідність правового врегулювання відносин у сфері оподаткування.

Важливо зазначити, що правова свідомість і правова культура, на наш погляд, є внутрішніми, інтелектуальними установками, які переважно впливають на ефективність правового регулювання, тобто досягнення цілей, що переслідував законодавець виданням відповідних норм. Саме тому, як вбачається, до механізму фінансово-правового регулювання не має підстав включати інші заходи соціального регулювання фінансово-правових відносин.

Разом із тим деякі дослідники, наприклад, Л. С. Явич, С. С. Алексєєв, О. Ф. Шебанов та ін., вважають, що правове регулювання є впливом права на поведінку людей за допомогою спеціальних юридичних засобів – правових відносин, актів застосування права тощо [17, с. 200-207; 3, с. 210-215; 15, с. 25]. Прибічники цієї концепції виводять за межі правового регулювання ідеологічний, виховний вплив права на свідомість і поведінку людей. З цього приводу С. С. Алексєєв зазначає, що правове регулювання – це здійснюваний за допомогою правових заходів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів тощо) результативний, нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, охорони, розвитку відповідно до вимог економічного базису, щодо суспільних потреб конкретного соціального строю. На думку вченого, своєрідність правового регулювання полягає в тому, що по-перше, воно є таким різновидом соціального регулювання, яке має цілеспрямований, організований, гарантовано-результативний характер; являє собою нормативно-організаційне регулювання суспільних відносин, їх державно-владне, ціннісне нормування; по-друге, воно здійснюється за допомогою цілісної системи заходів, що забезпечують досягнення необхідних цілей (результатів). Іншими словами, для правового регулювання, на відміну від загального ідеологічного впливу права, характерним є те, що воно завжди здійснюється за допомогою особливого, властивого тільки праву механізму, яке покликане в площині статичного або динамічного опосередкування суспільних відносин гарантувати з юридичної сторони досягнення цілей, результатів, які ставив законодавець, видаючи юридичні норми [3, с. 211].

Деякі вчені, навпаки, вважають, що правове регулювання суспільних відносин складається з таких юридично-нормативних засобів безпосереднього впливу права на вольову поведінку людей, вольові суспільні відносини: 1) із встановлення правового статусу осіб (громадян, організацій, органів); 2) встановлення видів життєвих фактів (групи таких фактів), яким надається значення юридичних фактів; 3) встановлення моделей видів правовідносин; 4) встановлення заходів правової охорони і юридичної відповідальності [13, с. 545]. Автори цієї концепції стверджують, що правовим регулятором суспільних відносин є завжди норма права, тому що її метою є забезпечення відповідності фактичної поведінки людей – учасників суспільних відносин, які регулюються, – приписам норми (заборона, дозвіл, веління до здійснення позитивних дій, матеріальні надання) [13, с. 545].

Слід погодитись з думкою Ю. Х. Калмикова про нерозривний зв'язок понять «застосування права» і «правове регулювання». Вчений пояснює, що застосовувати право – значить урегулювати відповідні суспільні відносини, поставити їх у межі відповідних юридичних приписів. Застосування права завжди пов'язане із здійсненням активних дій, спрямованих на виникнення, зміну та припинення правовідносин. Ю. Х. Калмиков констатує, що одна з форм реалізації права – застосування, яка виявляється в процесі врегулювання суспільних відносин, тісно пов'язана з поняттям «правове регулювання», а інша – дотримання, характеризується загальним юридичним впливом на поведінку людей [7, с. 8-9].

Таким чином, можна вважати, що традиційно до специфічних засобів, які в сукупності складають механізм правового впливу на поведінку людей відносять: норми права, що виражені в певній формі, офіційні акти їх тлумачення (роз'яснення), акти застосування права, правовідносини, тобто суб'єктивні права і юридичні обов'язки.

До того ж слід мати на увазі, що в теорії права ідеєю, що об'єднала положення щодо вивчення дії, впливу, поведінки, здійснення права, його механізму та ефективності, була юридично встановлена норма, в якій закріплена державна воля. Однак дуже часто перед вченими постає питання – як розуміти ситуацію, за якої всі традиційні елементи механізму правового регулювання в наявності, тобто норми, відносини, правосвідомість (на думку деяких вчених), але належної реалізації та виконання, яке передбачено законом, на жаль не відбувається. У цьому контексті В. С. Нерсесянц приділяє увагу таким проблемам, як співвідношення права і закону, що дозволило йому по-новому

розглянути призначення механізму правового регулювання в житті суспільства, визначити, наскільки він пристосований для реалізації права як міри свободи [10, с. 188-194].

На відміну від зазначеної позиції Л. М. Завадська з іншої точки зору проаналізувала це положення. Вона стверджує, що перед механізмом правового регулювання стоять власні завдання, а саме: забезпечення регулювання відносин на основі нормативних встановлень за допомогою актів індивідуального регулювання в певній юридичній формі; регулювання за допомогою юридичних встановлень. Але перед механізмом реалізації права, як вона стверджує, існують інші завдання – забезпечення відповідності законодавчого, виконавчого, судового регулювання права, яке розуміється нею як міра свободи суб'єктів суспільних відносин. Л. М. Завадська звертає увагу на те, що при побудові механізму реалізації права в правовій державі головним питанням на рівні кожної гілки влади та їх взаємодії є питання про створення спеціальних механізмів, які гарантують відповідність праву, перешкоджають його порушенню, а у разі порушення – механізмів відновлення права. Саме дієвість ефективності механізму реалізації права може визначатися через відповідність юридичних встановлень (на рівні законодавчої, виконавчої, судової влади) права як міри свободи, хоча це не виключає самостійної ролі механізму правового регулювання [5, с. 90-91].

Таким чином, проаналізувавши монографічну наукову літературу, можна дійти висновку, що для розуміння сутності механізму фінансово-правового регулювання увагу слід акцентувати на різноманітності юридичних заходів, за допомогою яких фінансове право здійснює свій регулятивний вплив. З цього випливає, що упорядкувати суспільні відносини за допомогою одного елементу механізму фінансово-правового регулювання просто неможливо. Безумовно, має бути певна система юридичних заходів, їх сукупність.

Виходячи із загальнотеоретичного трактування поняття «механізм правового регулювання», механізм фінансово-правового регулювання можна розуміти як систему правових заходів, що дозволяє найбільш послідовно та юридично гарантовано долати перепони, які виникають на шляху задоволення інтересів суб'єктів фінансового права [13, с. 625-626]. На наш погляд, елементами механізму фінансово-правового регулювання слід вважати: фінансово-правові норми, фінансові правовідносини, акти тлумачення фінансово-правових норм, акти застосування фінансово-правових норм.

Сутність фінансово-правового регулювання полягає в упорядкуванні суспільних відносин у сфері фінансової діяльності держави, встановленні за допомогою норм фінансового права юридичних прав і обов'язків учасників цих відносин. Саме нормами фінансового права визначається, якою повинна бути (або може бути) поведінка суб'єктів (учасників) фінансових правовідносин. Фінансово-правове регулювання має завжди державний характер. Тому виконання, застосування, дотримання та використання правил, визначених нормами фінансового права, гарантуються, якщо це необхідно, заходами державного примусу. Саме мета фінансово-правової норми передбачає добровільне її дотримання більшістю суб'єктів фінансового права, а примус застосовується у разі невиконання або порушення вимог фінансово-правової норми. У чому ж полягає зміст фінансово-правового регулювання?

Виходячи із загального розуміння правового регулювання, можна вважати, що зміст фінансово-правового регулювання полягає в: 1) закріпленні й упорядкуванні найбільш доцільних суспільних відносин у сфері формування, розподілу і використання публічних фінансів; 2) охороні урегульованих правом фінансових правовідносин; 3) розвитку нових суспільних відносин, які відповідають об'єктивним вимогам сучасного українського суспільства.

Як зазначалося вище, норми фінансового права спрямовані на організацію, упорядкування й удосконалення відносин, що складаються у сфері фінансової діяльності держави. За допомогою фінансово-правових норм визначається правове положення, компетенція більшості органів фінансової діяльності, регламентується їх діяльність, порядок взаємодій з іншими суб'єктами фінансових правовідносин. Норми фінансового права визначають також правовий статус установ, підприємств, суспільних організацій, громадян у сфері фінансової діяльності. Фінансове законодавство містить норми, спрямовані на забезпечення охорони (захист) фінансових правовідносин від можливих правопорушень. Охоронні норми передбачають можливість утримуватися від здійснення протиправних діянь, безпосередньо регулюють відносини, що виникають у зв'язку з порушенням фінансової дисципліни, а також пов'язані з застосуванням заходів фінансового впливу за порушення приписів держави у сфері публічних фінансів. Саме фінансово-правове регулювання сприяє інтенсифікації та упорядкуванню діяльності органів фінансового контролю.

Необхідно враховувати, що характер форм впливу на суспільні відносини юридичних норм і особливості їх застосування залежать від предмета і завдань правового регулювання. Для фінансово-правового регулювання характерне застосування приписів щодо здійснення дій, дозволів і заборон, як окремо, так і в поєднанні. Але вказані форми у фінансово-правовому регулюванні неоднаково використовуються. Найпоширеною формою фінансово-правового регулювання є припис. Пояснюється це тим, що здійснення дій у сфері фінансової діяльності неможливе без владного встановлення належної поведінки, яка регламентується саме приписами, які виходять від держави щодо цих дій юридичних і фізичних осіб. Щодо заборон, то вони серед форм регулювання за значенням місця прирівнюються до приписів.

У фінансово-правовому регулюванні сутність дотримання, як однієї із самостійних форм реалізації правових норм, полягає в утриманні суб'єкта від здійснення дій, заборонених такими нормами. Як правило, воно здійснюється без вступу суб'єкта до конкретних фінансових правовідносин, тобто дотримання не охоплює таких елементів системи правового регулювання, як фінансово-правові відносини і акти застосування норм фінансового права. Акти застосування норм фінансового права є досить самостійним елементом механізму фінансово-правового регулювання, вони доповнюють владність правових норм та конкретизують нормативно-правові приписи. За їх допомогою вирішуються конкретні справи у сфері фінансово-правового регулювання, задовольняються суб'єктивні інтереси фізичних і юридичних осіб. Регулятивні якості актів застосування норм фінансового права не обмежені визначенням обов'язків учасників фінансово-правових відносин. Акти виступають як юридичні факти та сприяють виникненню

цілої сукупності фінансово-правових відносин.

На наш погляд, дієвість норм фінансового права забезпечується політичними, економічними умовами розвитку суспільства, зростанням культурного рівня, правосвідомості громадян, наглядом за точним виконанням фінансово-правових норм і застосуванням до їх порушників заходів державного примусу. До умов, які забезпечують успішну реалізацію норм фінансового права, можна віднести також відповідність вказаних норм вимогам об'єктивних законів розвитку нашого суспільства, постійне удосконалення фінансово-правового регулювання тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александров Н. Г. Сущность права / Н. Г. Александров. – М.: Госюриздат, 1950. – 55 с.
2. Алексеев С. С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве [Текст] / С. С. Алексеев. – М.: Юрид. лит., 1966. – 204 с.
3. Алексеев С. С. Общая теория права: учебник / С. С. Алексеев. – 2-е изд. – М.: Проспект, 2009. – 576 с.
4. Алексеев С. С. Право. Азбука. Теория. Философия: опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М.: НОРМА-ИНФРА, 1998. – 810 с.
5. Завадская Л. Н. Теоретические вопросы применения права / Л. Н. Завадская // Теория права: новые идеи. – Вып. 1. – М.: Инс-т гос-ва и права АН СССР, 1991. – С. 86-102.
6. Казимирчук В. П. Современная социология права: учеб. / В. П. Казимирчук, В. Н. Кудрявцев. – М.: Юристъ, 1995. – 297 с.
7. Калмыков Ю. Х. Вопросы применения гражданско-правовых норм / Ю. Х. Калмыков. – Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 1976. – 267 с.
8. Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. Лукашева Е. А. Социалистическое правосознание и законность / Е. А. Лукашева. – М.: Юрид. лит., 1973. – 344 с.
10. Проблемы общей теории права и государства: учеб. для вузов / под общ. ред. В. С. Нерсесянца. – М.: Норма, 2006. – 832 с.
11. Теория государства и права / под ред. Н. Г. Александрова. – М.: Юрид. лит., 1974. – 664 с.
12. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – 2-е изд. – М.: Юристъ, 2000. – 761 с.
13. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – М.: Юристъ, 1997. – 672 с.
14. Шабалин В. А. Системный анализ механизма правового регулирования / В. А. Шабалин // Совет. государство и право. – 1969. – № 10. – С. 123-127.
15. Шебанов А. Ф. Нормы советского социалистического права / А. Ф. Шебанов. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1956. – С. 10-18.
16. Черданцев А. Ф. Теория государства и права: учеб. для вузов / А. Ф. Черданцев. – М.: Юрайт – М, 2001. – 430 с.
17. Явич Л. С. Общая теория права / Л. С. Явич. – Л.: Изд-во ЛГУ им. А. А. Жданова, 1976. – 286 с.

УДК 343.359:343.85

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПРОФІЛАКТИКИ, ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Солошкіна І. В.,

доктор юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного
університету ім. В. Н. Каразіна

Анотація: статтю присвячено процедурі удосконалення механізмів профілактики, попередження та протидії корупції у сфері державного регулювання ринку фінансових послуг. Здійснено спробу розглянути механізми профілактики, попередження та протидії корупції у діяльності Національної комісії з державного регулювання сфери ринків фінансових послуг України.

Ключові слова: державне регулювання, ринок фінансових послуг, протидія корупції, корупційна свідомість.

Анотация: статья посвящена процедуре усовершенствования механизмов профилактики, предупреждения и противодействия коррупции в сфере государственного регулирования рынка финансовых услуг. Совершена попытка рассмотреть механизмы профилактики, предупреждения и противодействия коррупции в деятельности Национальной комиссии по государственному регулированию сферы рынков финансовых услуг Украины.

Ключевые слова: государственное регулирование, рынок финансовых услуг, противодействие коррупции, коррупционная сознание.

Annotation: the article is devoted to the procedure for improving the mechanisms of prevention, prevention and countering corruption in the sphere of state regulation of the financial services market. An attempt was made to consider the mechanisms of prevention, prevention and combating corruption in the activities of the National Commission for State Regulation of the Financial Services Markets of Ukraine.

Key words: state regulation, financial services market, counteraction to corruption, corruption consciousness.

Питання попередження та протидії корупції залишаються одними з найактуальніших у сучасній Україні останні декілька років, оскільки масштаби її поширення становлять реальну загрозу становленню справжньої Європейської